

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

radom
siła w precyzji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Kompetencje nauczycieli

CZŁOWIEK – NAJLEPSZA INWESTYCJA

Projekt pn. „Najlepsze programy praktyk pedagogicznych kluczem do profesjonalnego kształcenia nauczycieli”
współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pojęcie defaworyzacji przywoływane jest w literaturze naukowej zazwyczaj przy omawianiu takich zagadnień jak: wykluczenie społeczne.

Oddziaływania defaworyzujące można określić jako zachowania obniżające szanse jednostki w danej grupie na korzystanie z należnych jej praw i przywilejów.

Konsekwencją oddziaływań defaworyzacyjnych może być m.in.:

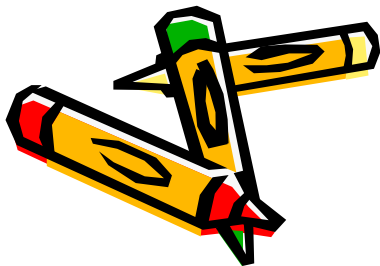
- zaniżenie samooceny,
- spadek poczucia własnej wartości itp.

Dlatego podstawowym zadaniem nauczycieli jest kształcenie u uczniów postawy otwartości i tolerancji we wszystkich dziedzinach funkcjonowania społecznego.

Szczególnie newralgicznym zagadnieniem w edukacji jest kwestia przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć.

Zawód nauczyciela jest jedną z najbardziej sfeminizowanych profesji - 81% ogólnej liczby nauczycieli stanowią kobiety.

Sfeminizowanie zawodu nauczyciela w bezpośredni sposób przyczynia się do stereotypowego postrzegania roli kobiety w społeczeństwie, którą ogranicza się głównie do prowadzenia domu oraz opieki nad dzieckiem, a więc do czynności wymagających zdolności współodczuwania, nie zaś fachowej wiedzy z zakresu konkretnej dyscypliny.

Procentowy wskaźnik udziału mężczyzn w zawodzie nauczyciela wzrasta począwszy od szkół gimnazjalnych.

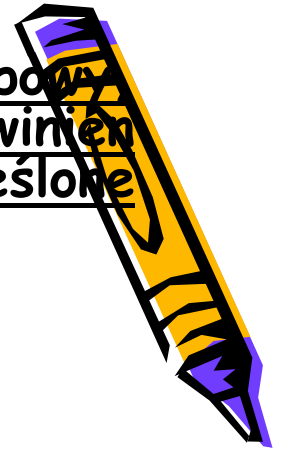
O wiele częściej spotyka się ich na stanowiskach kierowniczych w edukacji.

Feminizacja zawodu nauczyciela nie sprowadza się jednak wyłącznie do problemu stereotypowego postrzegania roli kobiety - ma również negatywny wpływ na kształtowanie u dzieci pozytywnego wzorca mężczyzny.

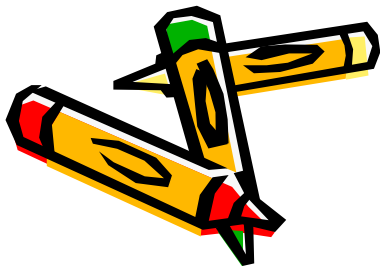
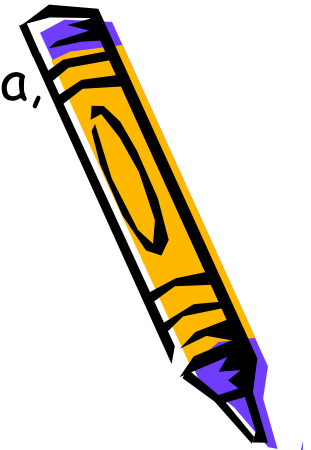

Aby prowadzić zajęcia w sposób niestereotypowy przeciwdziałający defaworyzacji nauczyciel powinien posiadać określone cechy osobowości i określone umiejętności m.in. takie jak:

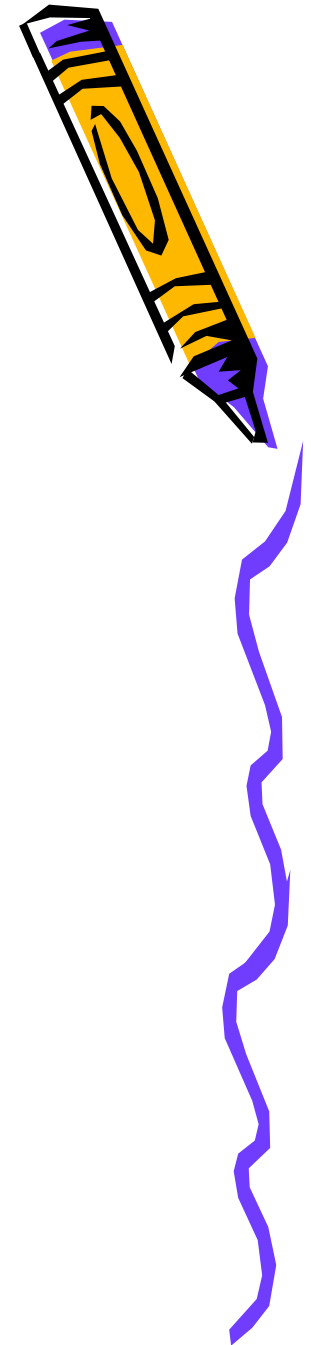
- autonomia i niezależność,
- wysoka samoocena, równowaga,
- samoświadomość, realistyczna ocena siebie samego połączona ze zrozumieniem istoty swojej roli zawodowej,
- kreatywność, unikanie posługiwania się schematami,
- otwartość, komunikatywność,

- tolerancja, unikanie stereotypowego myślenia i działania,
- entuzjazm i aktywność,
- optymizm i poczucie humoru,
- takt i dyskrecja,
- dojrzałość emocjonalna, empatia, wrażliwość, zdolność rozumienia problemów uczniów,
- zdolność motywowania uczniów i oddziaływania na nich,
- odporność na stres i umiejętność radzenia sobie z nim,

- twórcze myślenie i rozwiązywanie problemów,
- zaufanie do innych osób,
- autentyzm w zachowaniu,
- cierpliwość i opanowanie,
- elastyczność,
- życzliwość,
- samodyscyplina,

- umiejętność diagnozowania,
- umiejętność czytania ze zrozumieniem,
- wysoka inteligencja i kultura języka,
- zgodność działania z własnym światopoglądem,
- samodzielność w działaniu i myśleniu,
- demokratyczny styl kierowania grupą,
- sprawiedliwość,
- konsekwencja w wymaganiach.

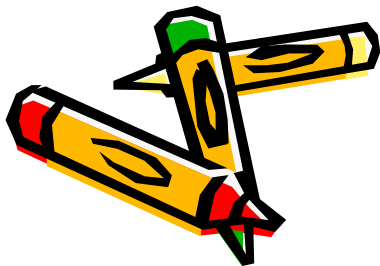
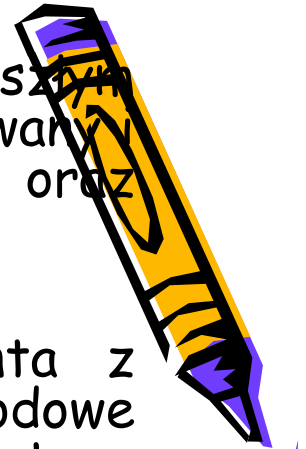
Budowa profesjonalizmu przyszłego nauczyciela:

- Każdy nauczyciel musi być profesjonalistą, a więc ekspertem w swojej dziedzinie.
- Budowa profesjonalizmu rozpoczyna się już podczas studiów, kiedy nauczyciel zdobywa wiedzę teoretyczną, niezbędną do wykonywania wybranego zawodu.
- Na tym jednak nie poprzestaje (a przynajmniej nie powinien poprzestawać) bowiem podczas swojej pracy zdobywa kolejne stopnie na drodze awansu zawodowego.
- W profesję nauczyciela wpisuje się czteroetapowy system awansu zawodowego, a także doskonalenie zawodowe i podnoszenie kwalifikacji polegające na uczestniczeniu we wszelkiego rodzaju szkoleniach i kursach organizowanych przez ośrodki metodyczne.

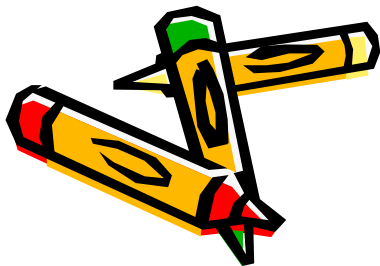
- Podkreśla się zatem konieczność uświadamiania przyszłym pedagogom znaczenia dbałości o stały, dojrzałe zaplanowany konsekwentnie realizowany samorozwój osobowościowy oraz ustawiczne podnoszenie kwalifikacji.

- Podczas praktyk należy zatem zapoznać studenta z organizacjami wspierającymi doskonalenie zawodowe nauczycieli, instytucjami i organizacjami zawodowymi tego środowiska, a także zadbać o to, by student rozpoczął budowanie pierwszych profesjonalnych kontaktów już na tym etapie kariery.

Mobilność zawodu nauczyciela:

- Bardzo istotna jest także mobilność nauczycieli rozumiana jako nie tylko skłanianie ich do uczestniczenia w zagranicznych szkoleniach i kursach mających na celu podnoszenie kwalifikacji zawodowych, ale również możliwość odbywania zagranicznych staży.
- Są one źródłem nowych doświadczeń, jak również formą motywacji nauczycieli do dalszego samodoskonalenia się i nieustannego rozwoju zawodowego.
- Staż odbyty poza granicami kraju wydatnie przyczynia się do wymiany doświadczeń w zakresie metod, technik, form i praktyki nauczania, a także do znacznego poszerzenia horyzontów.

- Jest to niezwykle ważne, szczególnie w przypadku nauczycieli języków obcych.

- Dzięki odbyciu tego rodzaju stażu mają oni szansę na doskonalenie znajomości nauczanego języka, a także na podwyższenie kompetencji w zakresie wiedzy o kulturze kraju, w którym dany język obowiązuje.

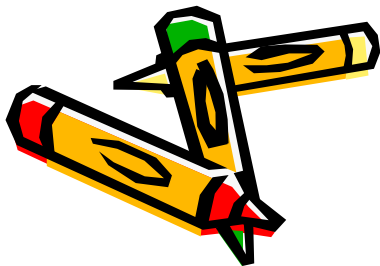
- Ponadto nauczyciel, który miał możliwość dokształcania się poza granicami kraju, nie będzie miał większych trudności z nauczaniem w klasie składającej się z uczniów wielu narodowości.

- Mobilność wiąże się również z umiejętnością sprawnego poruszania się pomiędzy różnymi poziomami edukacji, a także z podejmowaniem się różnych obowiązków w ramach pracy w sektorze oświaty.

- Z racji tego, że rynek pracy ulega nieustannym przeobrażeniom, co związane jest ze zmianami zachodzącymi w strukturze i charakterze społeczeństwa, wymaga od osób aktywnych zawodowo, w tym także nauczycieli, elastyczności w podejściu do wykonywanego zawodu.

- Należy przez to rozumieć umiejętność szybkiego przekwalifikowania się.

- Przed nauczycielami mobilnymi i elastycznymi rysują się liczne możliwości zatrudnienia w sektorze edukacyjnym. Dlatego też należy zapoznawać przyszłych nauczycieli z alternatywnymi możliwościami wykonywania zawodu.

- Sugeruje się zatem wprowadzenie do teoretycznego bloku pedagogicznego zagadnień związanych z wykonywaniem roli zawodowej:

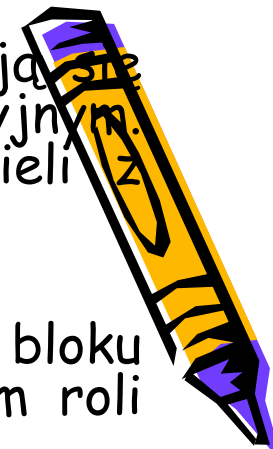
a. dydaktyka medialnego,

b. teletutora (e-mentora - w kształceniu zdalnym i nauczaniu na odległość),

c. mentora multimedialnego,

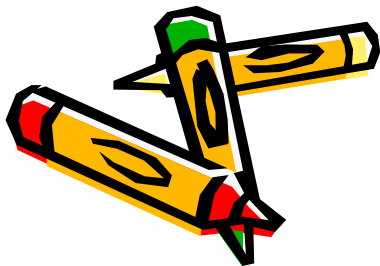
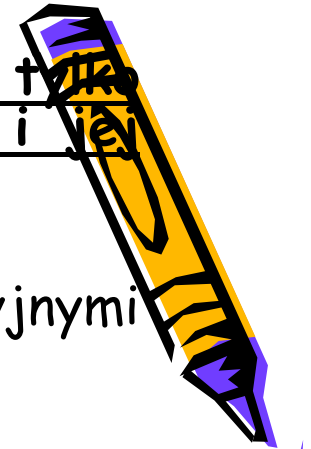
d. brokera edukacyjnego,

e. eksperta do spraw technologii dydaktycznych.

Mobilność zawodu nauczyciela powinna obejmować nie tylko zmiany poruszania się w obrębie Unii Europejskiej i jej państw członkowskich, ale również:

1. Mobilność między poszczególnymi placówkami edukacyjnymi na kolejnych etapach awansu zawodowego;
2. Mobilność związaną ze zmianą sektora zatrudnienia, a więc drogę z placówki oświatowej do przedsiębiorstwa i w odwrotnym kierunku;
3. Krótkotrwałą wymianę kadry dydaktycznej ze szkołami krajowymi i zagranicznymi.

Bardzo istotne w pracy nauczyciela jest dążenie do mobilności, a ponadto otwartość na osoby z innych kultur i dążenie do współistnienia z nimi.

Ułatwia to znajomość języków obcych, do której zobligowany jest nauczyciel; umożliwi mu ona podróże edukacyjne oraz nauczanie osób pochodzących z różnych kręgów kulturowych.

Jakiego nauczyciela można nazwać mobilnym?

Według M. Schratza mobilny nauczyciel powinien znać więcej niż jeden język obcy - znajomość języków jest więc jednym z wyznaczników mobilności.

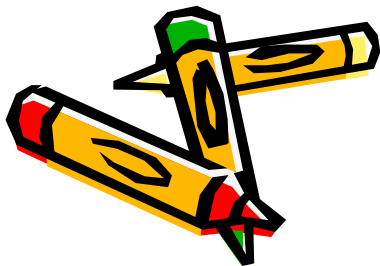
Nadto mobilny nauczyciel powinien dążyć do integracji europejskiej oraz do wymiany doświadczeń z nauczycielami z innych państw, a także do umożliwiania organizowania wymiany międzynarodowej uczniów w trakcie nauki.

Przygotowanie nauczycieli do indywidualizacji procesu kształcenia:

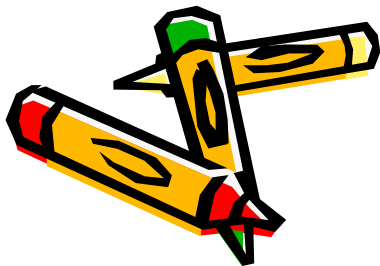
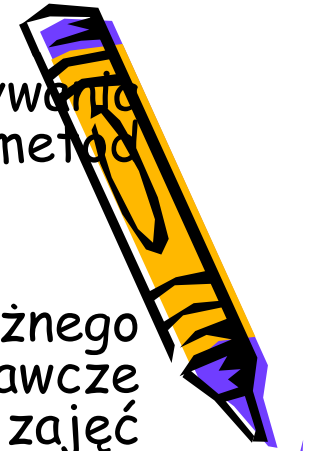
- Kształcenie przyszłych nauczycieli powinno obejmować również przygotowanie ich do wprowadzania indywidualizacji procesu nauczania.
- Obejmuje ona konieczność pracy z uczniem mającym problemy w nauce, tzw. uczniem słabym, uczniem wybitnie uzdolnionym, uczniem sprawiającym problemy wychowawcze oraz z uczniami posiadającymi różnego typu dysfunkcje (wzroku, słuchu oraz z uczniami upośledzonymi umysłowo w stopniu lekkim).
- Należy również pamiętać o zastosowaniu indywidualizacji nauczania w przypadku uczniów, u których dominującym kanałem percepcji jest kanał słuchowy, wzrokowy lub kinestetyczny.

- Każdy z uczniów posiada indywidualny model zdobywania wiedzy, co stanowi podstawę dla zastosowania metod indywidualizujących.

- W obliczu rosnącej liczby uczniów wykazujących różnego rodzaju dysfunkcje oraz problemy wychowawcze wprowadzenie czy też zwiększenie liczby zajęć przygotowujących przyszłych nauczycieli (wszystkich specjalizacji) do diagnozy specjalnych potrzeb uczniów, a następnie uwzględniania wniosków płynących z tego rozpoznania w codziennej praktyce szkolnej, jest niezbędnym warunkiem prawidłowego i kompleksowego przygotowania studentów do pracy w różnego typu placówkach oświatowych.

- Praktykanci powinni rozumieć i stosować zasady nauczania spiralnego, zgodnie z którym dzieci nabywają pewnych umiejętności już w pierwszej klasie, następnie mają możliwość ich utrwalenia, doskonalenia i rozszerzania w klasach późniejszych.

- Edukacja wczesnoszkolna zakłada, że zajęcia prowadzi jeden nauczyciel, powinien on więc posiadać wiedzę z dziedzin objętych kształceniem zintegrowanym - to samo dotyczy praktykanta, odbywającego praktykę w szkole podstawowej.

- Na bazie podstawy programowej tworzy się programy nauczania, które praktykant wykorzystuje w nauczaniu wczesnoszkolnym.

- Praktykant może również opracować własny program nauczania w ramach realizacji zadań fakultatywnych, przewidzianych przez niniejszy program.

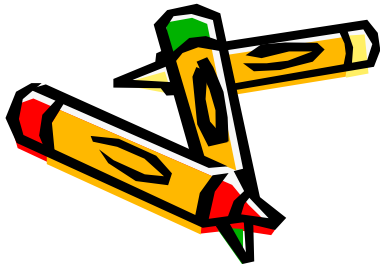

- Współczesna szkoła zmierza w stronę indywidualizacji kształcenia, dostosowania nauczania do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów, zwłaszcza do możliwości uczniów zdolnych lub też uczniów osiągających niskie rezultaty nauczania.

- Współcześnie szczególnego znaczenia nabiera praca wychowawcza nauczyciela.

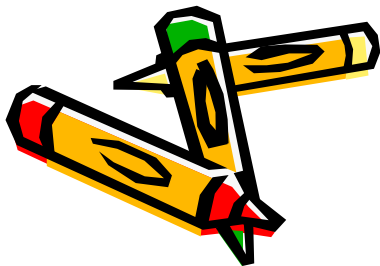
- Praca ta oznacza między innymi kształtowanie postaw i norm moralnych, a także pełnienie funkcji opiekuńczej wobec uczniów, którzy potrzebują pomocy, aby mogli realizować swoje uczniowskie zadania w placówce oświatowej.

- Pomocą są najczęściej objęte dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, dzieci nie realizujące obowiązku szkolnego, dzieci o obniżonych wymaganiach, dzieci posiadające orzeczenia z poradni psychologiczno-pedagogicznych lub też dzieci zaniedbane przez rodzinę i środowisko lokalne.

W. Strykowski dzieli kompetencje nauczycieli na:

- **merytoryczne** (związane z wiedzą nauczyciela);
- **dydaktyczno-metodyczne** (związane z przekazywaniem wiedzy i umiejętności, stawianiem sobie celów i ich realizacją oraz doбором środków i metod do treści kształcenia itp.);
- **wychowawcze** (związane z kształtowaniem właściwych postaw u dzieci, z konsekwentnym uczeniem reguł, z rozwiązywaniem trudności wychowawczych).

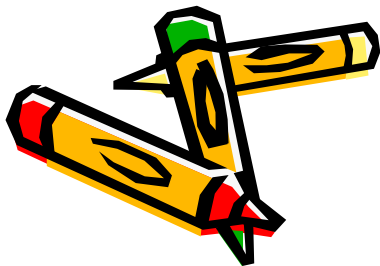

K. Denek wśród kompetencji zawodowych, które muszą posiadać nauczyciele klas początkowych, wymienia:

- **interpretacyjne** (polegające na ustawicznej aktualizacji, doskonaleniu i konstruktywnej krytyce wiedzy ogólnej - zarówno przedmiotowej, jak i profesjonalnej; nauczyciela cechować ma bowiem nowatorstwo);

- **autokreacyjne** (przedstawiające nauczyciela jako twórcę własnej wiedzy pedagogicznej, który angażuje się w badania naukowe doskonalące własną aktywność edukacyjną);

- **realizacyjne** (czynności rzutujące na realizowane przez nauczyciela cele i wartości edukacyjne sprowadzają się do podmiotu i przedmiotu, których dotyczą, czyli pojedynczego ucznia, zespołu uczniów, klasy, całej szkoły).

R. Kwaśnica w odniesieniu do zawodu nauczyciela wyróżnia następujące kompetencje:

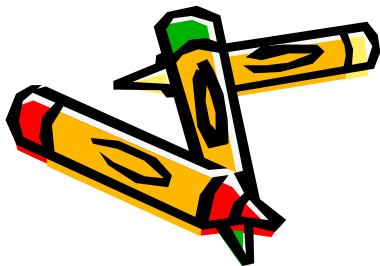
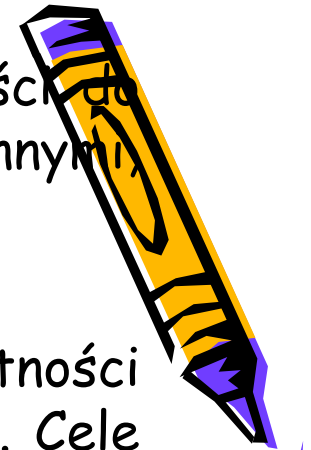
- **Kompetencje interpretacyjne** umożliwiają zrozumienie świata na bazie posiadanych wartości, wiedzy i umiejętności. Dzięki nim nadajemy sens naszemu doświadczeniu, formułujemy cele i szukamy skutecznych metod ich osiągnięcia, postrzegając siebie i otoczenie jako system możliwości lub ograniczeń.

- **Kompetencje moralne** dotyczą zdolności prowadzenia refleksji moralnej, która polega na ciągłym stawianiu pytań o moralność naszego działania. Można je sprowadzić do pytania o to, jaki powinien być nauczyciel i jak powinien działać, by być wiernym samemu sobie i jednocześnie nie ograniczać wychowanków, ich wewnętrznej wolności i prawa do wyboru własnej ścieżki.

- **Kompetencje komunikacyjne** wyrażają się w zdolności do dialogicznego bycia w świecie, czyli rozmowy z sobą i innymi, która ma prowadzić do odnalezienia sensu.

- **Kompetencje normatywne** dotyczą umiejętności opowiadania się za instrumentalnie rozumianymi celami. Cele te mogą być jednak odtwarzane lub (na wyższym etapie nauczycielskiego rozwoju) świadomie wybierane albo też nawet samodzielnie stanowione.

- **Kompetencje metodyczne** oznaczają działanie zgodne z regułami opisującymi porządek danych czynności. Ich realizacja zależy od poziomu rozwoju zawodowego nauczyciela i w zależności od niego mogą one być efektem bezrefleksyjnej aplikacji, świadomego wyboru czy też oryginalnym pomysłem metodycznym.

- **Kompetencje realizacyjne** zasadzają się na umiejętnym doborze środków i tworzeniu takich warunków, które będą sprzyjać osiągnięciu celów. Muszą one być odniesione do metody, którą przyjął nauczyciel, gdyż każda metoda stawia określone wymagania realizacyjne, od których zależy jej skuteczność.

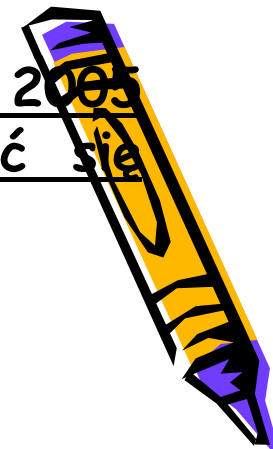

Komisja Europejska opracowała w Brukseli w czerwcu 2005 roku pakiet kompetencji, którymi musi legitymować się nauczyciel.

Wyróżnione przez Komisję kompetencje dotyczą:

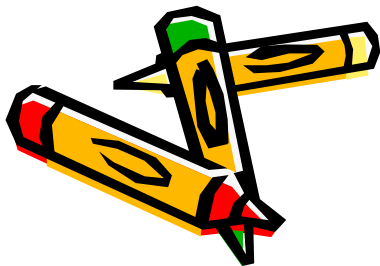
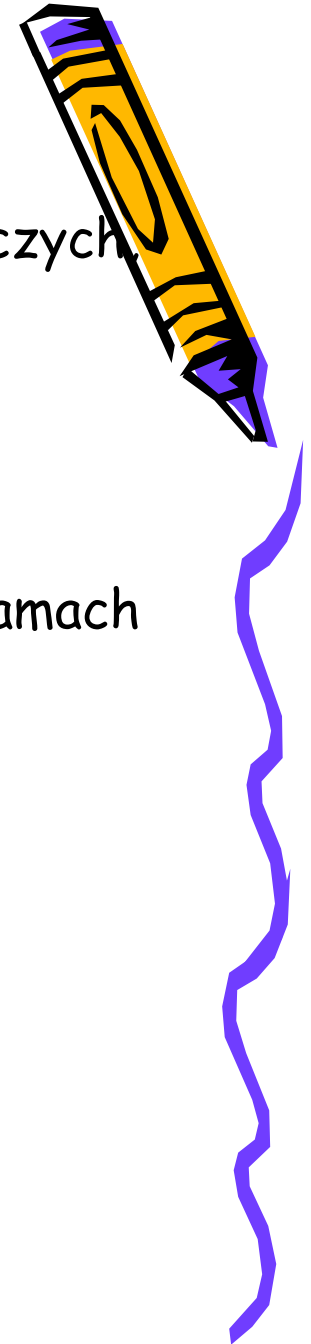
1. Procesu nauczania takie jak:

- umiejętności współdziałania z rodzinami i środowiskiem uczniów,
- umiejętności rozwiązywania problemów, tworzenia własnych programów nauczania, zachęcania uczniów do rozwoju),

2. Kształtowania postaw i motywacji uczniów:

- kształtowanie w uczniach postaw przedsiębiorczych, otwartości na zasoby informacyjne,
- nauka komunikacji i współdziałania z innymi ludźmi,
- znalezienie miejsca dla tych kompetencji w programach nauczania.

Nauczyciel powinien także posiadać określone kwalifikacje takie jak:

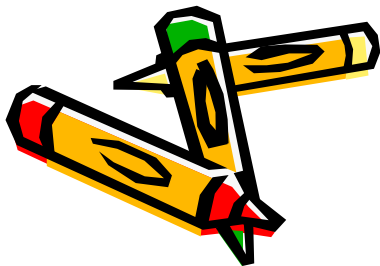
- kwalifikacje **społeczno-moralne** - dzięki kwalifikacjom tym nauczyciel może realizować tak ważne zadanie jak uczenie poznawania oraz rozumienia świata.

- Nauczyciel uczestniczy w kształtowaniu moralności na różnych etapach.
- Jako osoba bliska dziecku, a jednocześnie autorytet, ma prawo wskazać normy postępowania oraz uzasadnić, dlaczego normy te obowiązują, jakie korzyści z nich płyną.
- Nauczyciel pomaga uczniom utożsamić się z tymi normami i uznać je za własne.
- W wieku przedszkolnym oraz w młodszym wieku szkolnym (na przedkonwencjonalnym etapie rozwoju dziecka) nauczyciel przede wszystkim jednak pokazuje skutki, jakie wiąże ze sobą określone postępowanie i na tej podstawie dzieci przyswajają sobie pewne zasady.

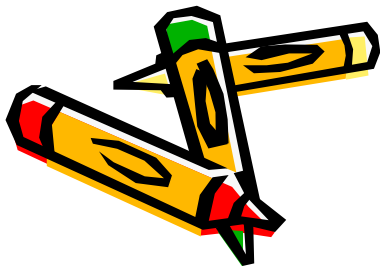
- kwalifikacje **fizyczne i zdrowotne** - dotyczą zdrowia i sprawności nauczyciela.

- Stan zdrowia osoby i jej sprawność fizyczna musi pozwalać na prowadzenie zajęć z młodzieżą i dziećmi oraz na uczestniczenie we wszystkich obowiązkach nauczyciela, na dyżurowanie w trakcie przerw szkolnych, prowadzenie zebrań z rodzicami itp.
- Może to mieć znaczenie w przypadku nauczycieli z określonym stopniem niepełnosprawności, z różnego rodzaju dysfunkcjami, wadami wymowy itp.

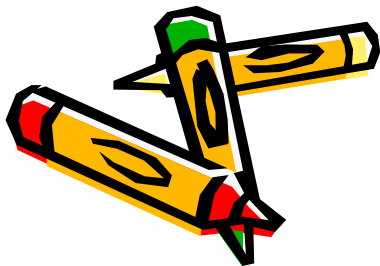
- kwalifikacje **zawodowe** - są związane z wykonywaniem zawodowych czynności, stanowią połączenie wiedzy, zainteresowań i umiejętności nauczyciela z motywacją do pracy w placówce oświatowej oraz z organizacją pracy, z zarządzaniem czasem pracy itp.

- Sama wiedza nie wystarczy bowiem do dobrego zaplanowania zajęć i przeprowadzenia ich, a ponadto do zmotywowania dzieci do aktywnego udziału w proponowanej aktywności.
- Samo zaangażowanie nauczyciela, nie poparte konkretnymi umiejętnościami, nie przyczyni się do osiągnięcia przez dzieci wyższego poziomu rozwoju.

W celu wdrożenia w procesie oświatowym postulatów edukacji europejskiej i międzykulturowej, a także zwalczania wszelkich stereotypów, uprzedzeń rasowych i kulturowych, itp. student powinien:

1. Poruszać zagadnienia związane z historią i kulturą mniejszości etnicznych podczas lekcji języka polskiego, języka obcego oraz lekcji wiedzy o społeczeństwie;
2. Akcentować w nauczaniu wartości uniwersalne dla cywilizacji europejskiej: niezbywalne prawa człowieka, demokrację, tolerancję;
3. Odnosić się do aktualnych i historycznych konfliktów etnicznych i religijnych oraz pozwalać uczniom wyrażać swoje opinie na temat. Przy okazji student powinien eliminować postawy i poglądy o zabarwieniu ksenofobicznym, etnocentrycznym, rasistowskim;

4. Stosować metody wspierające efektywną edukację międzykulturową:

a. Empatii - sprzyjające wczuwaniu się w sytuację drugiego człowieka: zabawy symulacyjne, odgrywanie ról;

b. Odwoływania się do doświadczeń - dyskusja, pogadanka z uczniami na temat ich przeżyć, wydarzeń, w jakich brali udział, odpowiadających omawianemu zagadnieniu;

c. Osobistego kontaktu - organizowanie spotkań, udział w prelekcjach i wykładach z przedstawicielami danej mniejszości w celu empirycznej weryfikacji funkcjonujących stereotypów z rzeczywistością;

d. Poszukiwania cech wspólnych, wspólnych korzeni, tworzenia scenariuszy dotyczących przyszłości;

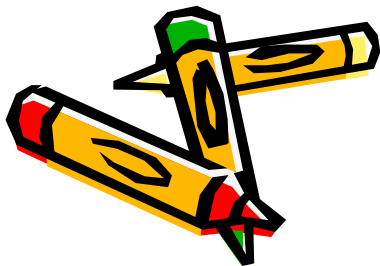
5. Reagować na przejawy uprzedzeń i stereotypów w zachowaniu uczniów w czasie lekcji, przerw i zajęć pozalekcyjnych (np. zwroty w języku potocznym typu: „wycyganic”, „oszwabić”).

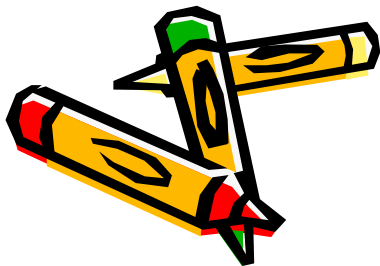
Bardzo ważnym problemem w pracy nauczyciela jest przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na płeć i zapobieganie stereotypowemu postrzeganiu społecznych ról kobiet i mężczyzn. Dlatego w trakcie trwania praktyki student powinien posiadać następujące umiejętności takie jak:

1. Selekcjonowanie w podręcznikach materiałów i treści, które nie promują stereotypowego przypisywania kobietom i mężczyznom określonych ról społecznych;
2. Zwracanie się do uczniów w trakcie lekcji i poza nimi przy użyciu języka wolnego od stereotypów i uprzedzeń;
3. Powstrzymywanie się w relacjach z klasą od zachowań różnicujących uczniów i uczennice pod względem płci (proszenie wyłącznie dziewczynki o podlewanie kwiatów, odnoszenie się do cech przypisywanych określonej płci - np. stwierdzenia „nie zachowuj się jak baba”).

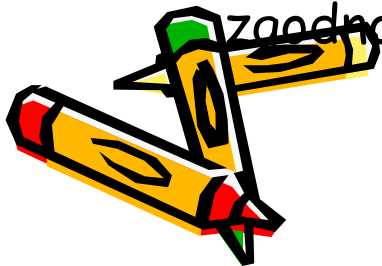
Kolejny warunek to obowiązek doskonalenia się w ciągu całego życia:

- Można przez to rozumieć doskonalenie się zawodowe, ale także rozwijanie własnych pasji, uczestnictwo w szkoleniach, zapoznawanie się z literaturą przedmiotu i inne.
- Doskonalący się nauczyciel powinien również zachęcać do tego swoich uczniów i wychowanków.
- Z ciągłym podnoszeniem swoich kompetencji wiąże się również gotowość do zmian oraz dążenie do wszechstronności.
- Nauczyciel, który się nie rozwija, tak naprawdę się cofa, gdyż nie nadąża za zmianami i przeobrażeniami współczesnego społeczeństwa.

Na uwagę zasługuje obecnie również edukacja emocjonalna:

- W dzisiejszych czasach daje się zauważyć, że dzieci niejednokrotnie mają problem z wyrażaniem uczuć i emocji, otwieraniem się na innych, dzieleniem się własnymi przeżyciami.
- Jeszcze częściej problem dotyczy właściwego odczytywania stanów emocjonalnych innych osób, wyrażania empatii itd.
- Spotykamy się z przekonaniem, że okazywanie uczuć jest wstydlive i negatywne.
- Rośnie liczba zaburzeń emocjonalnych u dzieci i dorosłych.
- Nauczyciele, którzy przygotowują do życia w społeczeństwie, powinni uwrażliwić dzieci na drugiego człowieka i jego uczucia - ale także na to, aby zachować zgodność z własnymi uczuciami i aby je okazywać.

- Nauczyciele muszą nie tylko zdawać sobie sprawę z tego jak ich kompetencje emocjonalne oraz zachowanie wpływają na dzieci i młodzież w placówkach oświatowych.

- Muszą także wykazać się inteligencją emocjonalną, wrażliwością i empatią.

- Nauczenie wychowanków właściwych form kontaktu z innymi ludźmi i poprawnej interpretacji własnych i cudzych stanów emocjonalnych to o wiele trudniejsze zadanie niż przekazanie dzieciom i młodzieży faktów do zapamiętania.

